

FENOMENOLOGIA NEBUNIEI I POPQ

Oswald Spengler, în Declinul Occidentului, pune în evidență limitele și efectele negative ale unei paradigme strict tehnice, raționaliste, bazată pe fundamentul societății industriale, o societate de consum, ea însăși un efect al revoluției industriale. Când Spengler a scris cartea, Occidentul trăia agonia managementului mediocrității eficiente; revoluțiile informaționale începuseră să-i mijască, deja, mustățile adolescenței.

Știința, în general, a căzut în prapuzie modulului de gândire tehnicist. Succesul tehnicii și strălucirea modelului matematic justificau o asemenea abordare, astfel că pozitivismul s-a autoimpus, imperial, ca singurul determinant al adevărului științific, fapt acceptat cu entuziasm de comunitatea științifică dintr-o parte a lumii.

Occidentul se separase total de Orient, de misticul Orient asociat de inteligența Occidentului mai degrabă cu straniul și cu poezia naivă decât cu calculul riguros, exact și, în opinia occidentalilor, profund; două culturi, care în loc să se întâlnească, spre beneficiul fabulos al speciei umane, sub cupola Spiritului Lumii, ca două forțe complementare ale gândului, și-au întors, cu vanitate, spatele. Inteligența a întors, cu urși trufie, spatele în elepciunii.

Am scris într-un alt articol că realizarea unui scop presupune o Cale unică, Calea spre Scop, dar care închide sub carapacea ei protectoare două, și le numim, sub-căi. Astfel, Inteligența nu va fi niciodată o Cale suficientă pentru atingerea unui țel, oricare ar fi acela, fără suportul, de multe ori subtil, reducând Inteligența la o condiție umilă, alături de elepciunii.

Fapt admirabil remarcat de Fritjof Capra în cartea lui, de-acum celebră, Tao și Fizică. Conceptele fizicii occidentale – rod al Inteligenței, se regăsesc în conceptele și în principiile taoismului – produs al Întelepciunii milenare! Ca o paranteză, vom menționa faptul că institutul de pregătire și perfecționare a personalului de pe lângă departamentul național de energie al Franței (EDEF) are ca sigle cele două litere tradiționale din cultura chinezească: *yang* și *yin* în stare de echilibru și în exces.

Iată cum orgolioasa cultură franceză acceptă complementaritatea culturii orientale, cu demnitate și cu... în elepciune.

Psihologia occidentală – al cărei model a fost preluat în la noi în țară – s-a conformat curentului general impus de știința dominantă în epocă. Multă vreme s-a considerat, parțial încă se consideră, că o carte de psihologie, pentru a fi științifică, trebuie scrisă precum o carte tehnică, utilizând muni de formule, ecuații, date statistice etc. În foarte multe dintre aceste cărți, referitoare, toate, la sufletul sau la mintea umană, există adevărate probe de inteligență, dar nu și de înțelepciune. Este evidentă prezența rațiunii – ca expresie a inteligenței, dar nu și a înțelegerii profunde, specifică înțelepciunii abisale. Omul, dual prin natura lui, este rupt în două, ca și cum autorii cărților respective ar fi fost, totuși, rodul experimentelor lui Sperry: adică, sfera lor cerebrală, cuprinzând două emisfere, ar fi fost secționată în două, astfel că, pentru înțelegerea realității, ei nu ar fi utilizat decât o singură emisferă, emisfera stângă.

Există acum autori care scriu despre mecanismele și procesele cognitive ca și cum ar scrie despre o mașină, cel mult cibernetică. Totul este schemă, totul este matematic, anatomie, biologie, neurologie. Totul este substanță și energie, iar autorii respectivelor cărți trăiesc cu iluzia că măsoară informația. Dar este doar o aparență. Factorul psihic nu poate fi surprins doar din analiza biologică, neurologică, anatomică, matematică, statistică etc. Măsurarea și investigarea substanțialității și chiar a energiei nu înseamnă, automat, și investigarea măsurării informației, mai cu seamă, a informației care poartă pecetea psihicului uman, tiut fiind că dependența informației de substanță și energie nu este liniară și nici unică. Se trag astfel concluzii false despre *funcționarea minții*, se creează modele utopice, simpliste – în pofida formei lor sofisticate, modele mecaniciste, deterministe, care ignoră rolul unicității personalității în unicizarea și concretizarea unor legi și principii generale. Progresul științific, sub acest aspect, rămâne doar o dorință, atâta timp cât toate adaosurile se produc în interiorul aceleiași vechi paradigme.

Pentru acești autori Ilya Prigogine nu a descoperit, încă, teoria sistemelor cu structuri disipative, René Thom

nu a scris teoria catastrofelor, iar Edward Lorenz nu a făcut demonstrația care a condus la elaborarea teoriei fractalilor și atractorilor.

În contextul acestor premise, apariția unei cărți despre *Fenomenologia nebuniei* (acesta este titlul opusculului realizat de medicul Constantin Enchescu, profesor la facultatea de psihologie a universității bucureștene, scris într-o altă manieră, prin abordarea tainelor minții din perspectiva unei paradigme complexe) reprezintă o ansă reală pentru înțelegerea și interpretarea corectă a relației dintre normalitate și anormalitate, în general, dintre formele de coexistență ale comportamentului uman.

Referirea la cartea medicului Constantin Enchescu se datorează similitudinilor fundamentale care există între concepția domniei sale și teoria POPQ. Vom prezenta câteva dintre idei:

✓ Constantin Enchescu admite o criză a cunoașterii existentă în domeniul psihologiei, ca pe un fapt deloc întâmplător. Criza – consideră autorul, iar noi subscriem, este generată de o metodologie prea sofisticată, adesea confuză și mai ales neadecvată studierii obiectului psihologiei, care este *via a sufletească a individului*. Via a sufletească este interioară. Persoanei și ea are, prin natura ei, un caracter imaterial și subiectiv. Din acest motiv, ea rămâne permanent în interioritatea ființei, ca o experiență sufletească strict personală. Ceea ce vedem în exterior sunt fenomenele de manifestare obiectivate ale vieții sufletești și nu via a sufletească în sine. Persoana poate produce și exprima aceste trăiri interioare pe care și Observatorul le poate realiza (într-o anumită privință, ca experiment) la subiecții săi, dar din aceasta nu putem trage concluzii complete și definitive privind natura vieții sufletești, care rămâne interioară, iar accesul la cunoașterea acesteia este indirect și mediat. *Sufletul nu poate fi experimentat*, ci el trebuie făcut inteligibil. Este un punct de vedere demonstrat de realitate. Am menționat și într-un alt articol despre practicile de validare abuzivă și ilegitimă a rezultatelor unui experiment psihologic, fapt aspru amendat, mai ales de sociologia franceză, prin vocea și până scripitoare ale lui Bernard Lahire. Probabil că tocmai în domeniul experimentului apare cu claritate diferența dintre psihologie și sociologie. Psihologii transferă cu prea mult

u urin regulile de realizare ale unui experiment – bazate pe interpretarea statistică, valabilă în sociologie și, eventual, în psihologia socială (dacă se poate face cu adevărat o diferențiere între obiectele de studiu ale celor două discipline), acolo unde se urmărește identificarea unor tendințe, din domeniul amintit în propriul domeniu: dar aici statistica și generalizarea pot conduce la rezultate complet false.

✓ Referindu-se la fenomenul Nebuniei, autorul consideră că unul din motivele care a îndepărtat de cunoașterea reală a Nebuniei îl reprezintă segmentarea ei în domenii științifice diferențiate – având, însă, toate același obiect: viața psihică, domenii care încearcă să explice atât viața psihică normală, cât și natura Nebuniei prin mecanisme fiziologice, biologice, biochimice, genetice, sociale, culturale și etnologice. *La ce au dus toate acestea?* se întreabă autorul, apoi răspunde: *La constituirea a numeroase discipline psihologice, fiecare dintre ele cu pretenții de individualitate bine conturate, având intenția de a explica diferitele aspecte ale Psihologiei (Psihologia colară, Psihologia muncii, Psihologia juridică, Psihologia militară, Psihologia vârstelor, Psihologia religiei etc.). Și din nou ne punem întrebarea: La ce au dus toate acestea, la ce folosesc? S-a ajuns la fragmentarea domeniului unitar în sine al Psihologiei, prin sacrificarea obiectului acesteia, pe care mai sus numitele discipline l-au dizolvat. Asistăm la o criză majoră a Psihologiei, anunțăm încă de mai multă vreme de specialiști.*

✓ Cu toate că autorul nu-și revendică această idee din concepția importantului fizician David Bohm, vom constata că, fundamental, ea constituie punctul de plecare pentru savantul englez în realizarea unei viziuni sistemice despre plenitudinea lumii și ordinea ei. Premisa reflecției lui Bohm constă în ideea de non-separabilitate a realității. Nici un sistem nu poate fi analizat în propriile sale proprietăți și nu depinde de starea întregului (*non-separabilitatea cuantică*). Partea nu poate fi niciodată separată de Întreg (cum are pretenția că o face psihometria clasică). Fundamentul lumii nu poate fi partea cea mai mică posibilă a unui Întreg, adică partea ultimă care să fie măsurată, ci, exact dimpotrivă, elementul prim, fundamental, trebuie să fie însuși Întregul. Acest Întreg nu

trebuie în eles ca o sumare de p r i (a a cum se întâmpl cu rezultatul unei examin ri psihometrice, când individul este recompus ca Întreg prin însumarea aten iei concentrate, spiritului de observa ie, inteligen ei etc.). Întregul nu se ob ine prin integrare pornind de la p r i c ci el este, logic i ontologic, anterior p r ilor. Pentru c nu se ob ine prin însumare Bohm nume te Întregul plenitudine. În acest context vom men iona i titlul unei c r i ap rute imediat dup evenimentele din decembrie (în 1991), ignorat , din p cate, de lumea tiin ific . Este vorba despre *Dialectica informa ional a naturii* scris de medicul Constantin Portelli, din preocup rile c ruia men ion m i lucrarea *The termodinamics of dual tendencies and programmed evolution* prezentat cu ocazia celui de al 7-lea Congres interna ional de fiziologie care a avut loc la Bucure ti (1986).

✓ O alt idee a lui Bohm se refer la conceptul de *analiz* . Prin *analiz* , consider Bohm, f râmi m plenitudinea i, argumenteaz el, prin fragmentare noi oblig m natura s ne r spund fragmentat, ceea ce ne închide într-un cerc vicios. Analiza în p r i trebuie înlocuit printr-o descriere etajat a interdependen elor.

✓ Constantin En chescu afirm cu toat convingerea dualitatea fiin ei umane, ca suport metodologic fundamental pentru cunoa terea omului. Aceast dualitate reprezint i pentru noi, în contextul POPQ, esen a ordinii umane. Formele de existen sunt forme de co-existen , ra ionalul co-exist cu ira ionalul. În concep ia lui Constantin En chescu normalitatea co-exist cu anormalitatea într-o rela ie fireasc , o rela ie ce define te îns i natura omului. Este o rela ie complementar , autorul considerând aceast complementaritate într-o manier cuantic , dup modelul principiului complementarit ii al lui Niels Bohr. Normalitatea i anormalitatea sunt dou st ri suprapuse, sunt dou posibilit i cu anse egale de manifestare. Afirmarea este condi ia normalit ii, iar negarea – a anormalit ii. Atât normalitatea cât i anormalitatea î i au originea în poten ialitatea structural a Persoanei. Poten ialitatea este, în opinia lui Constantin En chescu, o stare virtual – iat un alt aspect al modului de în elegere cuantic a fiin ei umane – nediferen iat ca form i direc ie

de manifestare, cu un caracter neutral. În modelul Curbei Cunoașterii din POPQ spațiul de neutralitate este spațiul fără semn, spațiul potențialităților, care poate primi, în funcție de motivații, oricare dintre cele două semne: plus sau minus. Ca o concluzie, modalitățile de a fi ale Persoanei prin starea de normalitate și de anormalitate demonstrează dubla polaritate ontologică a Ființei.

✓ O altă idee valoroasă a profesorului român se regăsește în următoarea afirmație: *Se consideră în mod eronat că mecanismele care stau la baza proceselor psihice sunt diferite în cazul manifestărilor normale, comparativ cu manifestările anormale.* Analiza comparativă Normal/Anormal pune în evidență faptul că, în ambele situații, aceleași mecanisme psihologice sunt responsabile atât de modul de a fi afirmativ (normalitatea), cât și de modul de a fi negativ (anormalitatea). Este un adevăr pe care noi, în contextul POPQ, îl demonstrăm cu ajutorul Metodei Configurațiilor și al Testului de Asocieri Numere-Cuvinte.

✓ Trecerea de la normal la anormal se realizează prin etape intermediare care – conform lui J. Sutter, anticipează tablourile clinico-psihiatrice ale Anormalității psihice. Anticipația, atât a normalității cât și a anormalității psihice, este o devenire în timp sau o experiență sufletească a duratei pe care Persoana trebuie să o parcurgă.

✓ Etapele intermediare, judecate din perspectiva raportului dintre rațional și irațional, pun într-o altă lumină relația de complementaritate dintre cele două forțe care coexistă într-un sistem. Forțele sunt într-adevăr complementare, în sensul că, în spirit sinergic, ele conlucrează în folosul Întregului, conform cu semnul acestuia ca sistem. Poate fi o complementaritate în favoarea raționalului/normalului ori, dimpotrivă, a iraționalului (anti-raționalului)/anormalului. Acest lucru se întâmplă atunci când sistemul este omogen și ordonat. Raționalul și iraționalul, respectiv normalitatea și anormalitatea se prezintă ca deosebiri când sistemul este eterogen, complex, când se prezintă ca stare de risc și incertitudine perversă. Ei sunt în conflict când cele două forțe ating punctul de simetrie, starea de incertitudine manifestă care creează situația de haos.

✓ Constantin Enchescu face o diferență – foarte interesantă – între *boala mintală*, în eleas ca o formă de dezechilibru psihic generat de pierderea echilibrului sufletesc, care nu are ca efect negarea lumii de către subiect – subiectul, deci, rămâne în interiorul lumii – dar ca mecanism de apărare el devine un alt fel de ființă, și *nebulie*, situație în care subiectul, prin negație, se desprinde de ordinea umană firească, creând o altă ordine. Bolnavul mintal este, aadar, victima unui dezechilibru. Nebunul, în schimb, este creator de ordine negativă.

✓ Pe Curba Cunoașterii am putea traduce cele două stări astfel: între riscul pozitiv și riscul negativ putem vorbi despre o stare de dezechilibru și, în consecință, acest fragment de cunoaștere ne-ar putea indica o boală mintală. Subiectul devine un alt fel de ființă. De la certitudinea limită negativă la certitudinea performantă negativă ne plasăm în spațiul unei alte ordini. Este ordinea negativă, specifică Lumii Nebunului. De fapt, pe Curba Cunoașterii, evoluția de la Rațional la Irrațional (sau mai corect la anti-rațional) ori de la Normalitate la Anormalitatea Nebunului, este evoluția de la cunoașterea plus la minus cunoaștere, exact în sensul descris de Lucian Blaga. Nebunia ca înstrăinare este o modalitate extrem de complexă a Alterității Eului Persoanei, caracterizată de minus cunoaștere, de anti-raționalitate ca o altă formă de ordine, o ordine în care se refuză și pe sine și pe ceilalți. Boala mintală se plasează într-o zonă confuză, o zonă mai degrabă iraționalului, un irațional compus din accente complexe: și de rațional și de anti-rațional.

✓ În ceea ce privește anticipația ea reprezintă, în opinia lui Constantin Enchescu, o organizare temporală a naturii interioare a ființei umane, în cursul creșterii aceasta se constituie ca Persoană, conform cu un anumit model de a fi. Ea reprezintă, după Louis Lavelle, "*ordinea după care lucrurile se nasc și mor*". Este principiul care stă la baza construirii, pentru cazurile de normalitate, a matricelor spațio-temporale în POPQ.